

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, alta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Aazinu

Yağmur Gibi Damlasın Öğretim

Moşe, halka hitaben söylediği görkemli şarkısında, topluma, Tora'yı – Tanrı ile olan antlaşmalarını – sanki mahsulünü vermesi için toprağı sulayan yağmurmüş gibi görme çağrısında bulunur:

Yağmur gibi damlasın öğretim,
Çiy gibi aksın deyişim; Yeşilliğin üstünde
sağanaklar gibi,
Ve çimin üstünde yağmur damlaları gibi.

Devarim 32:2

Tanrı'nın sözü, kuru bir toprağın üzerine yağan yağmur gibidir. Hayat getirir. Bitkilerin büyümesini sağlar. Kendi adımıza yapabileceğimiz çok şey vardır: toprağı sürebilir ve tohumları ekebiliriz. Ancak nihayetinde başarımız bizim kontrolümüzü aşan bir şeye bağlıdır. Eğer hiç yağmur yağmazsa, ne kadar hazırlık yapmış olursak olalım, hasat diye bir şey olmayacaktır. Yisrael için durum budur. Asla,

"Bana bu serveti gücüm ve kolumun kuvveti sağladı."

Devarim 8:17

şeklinde konuşmasına yol açacak bir kibrin cazibesine kapılmamalıdır.

Ancak Hahamlarımız buradaki analogide bundan başka şeyler de sezmişlerdir. *Sifre*'nin (Bamidbar ve Devarim kitapları üzerine, Mişna dönemine dayanan bir açıklamalar derlemesi) ifade ettiği gibi:

Yağmur gibi damlasın öğretim: Nasıl ki yağmur ağaçların üzerine yağar ve her

birinin kendi mahiyeti doğrultusunda – asmanın, kendi mahiyeti doğrultusunda, zeytin ağacının, kendi mahiyeti doğrultusunda, incir ağacının kendi mahiyeti doğrultusunda – lezzetli [meyveler] üretmesini sağlarsa, Tora'nın sözleri de öyledir. Bütünüyle birdir ve [yine de farklı tezahürlere sahiptir; zira] içinde Tanah, Mişna, Talmud, *Alahot* (kanunlar) ve *Agadot* (kanuni olmayan öğretiler) vardır.

Yeşilliğin üstünde sağanaklar gibi: Nasıl ki bu sağanaklar otların üzerine inip bitmelerini sağlıyor ve [çıkan bitkiler] aralarında kırmızı olanlar, yeşil olanlar, siyah olanlar, beyaz olanlar var ise, Tora'nın sözleri de öyledir [ve farklı türlerde öğrenciler yetiştirir]. Aralarında bilge insanlar, değerli insanlar, *tsadik* insanlar, *hasid* insanlar vardır.

Sifre, Aazinu 306

Yalnızca tek bir Tora vardır, ama yine de onun birçok farklı etkisi vardır. Farklı öğreti türlerinin, farklı erdem tiplerinin çıkmasına vesile olur. Tora bazen onu eleştirenler tarafından, sanki herkesi tek tip hale getirmeyi hedeflemiş gibi, aşırı kuralcı görülür. Midraş ise farklı bir tez öne sürmektedir. Tora, tam da en önemli etkisi her birimizin olabileceği kişiye dönüşmesini sağlamak olduğu için yağmura benzetilmektedir. Hepimiz aynı *değiliz* ve Tora da tek tiplilik peşinde değildir. Ünlü bir Mişna'nın ifade ettiği gibi:

Bir insan aynı kalıptan çok sayıda madeni para yaptığına hepsi aynıdır. Tanrı herkesi aynı surette – Kendi suretinde – yapar ve yine de kimse başkasıyla aynı değildir.

Mişna Sanedrin 4:5

Farkın üzerine yapılan bu vurgu Yahudilikte tekrar eden bir temadır. Örneğin Moşe Tanrı'ya kendisine bir halef tayin etmesini söylediği zaman alışılmadık bir ifade kullanmıştır: “Tüm bedenlerdeki ruhların Tanrısı A-Şem cemaatin üzerine bir kişi atasın” (Bamidbar 27:16). Raşi bu sözler hakkında şu açıklamayı yapar:

Niçin bu ifade (“Tüm bedenlerdeki ruhların Tanrısı”) kullanılmıştır: [Moşe] O’na şöyle dedi: Ey Evrenin Efendisi; her kişinin karakteri Senin huzurunda açıktır ve bilinmektedir. Ve Sen her birinin farklı olduğunu bilirsin. Bu yüzden onlara, her kişiye huyunun gerektirdiği şekilde yaklaşabilecek bir lider ata.

Yahudilikte bir lidere ilişkin temel gerekliliklerden biri, insanlar arasındaki farklılıklara saygı gösterebilmesidir. Bu, Rambam tarafından *Şaşırılmışlar İçin Kılavuz*’da vurgulanmış bir noktadır:

İnsan, bildiğin gibi, yaratılışın en yüksek formudur ve bu yüzden en yüksek sayıda bileşeni içerir. İnsan ırkının, herhangi bir ahlaki nitelik veya dış görünüş açısından birbirinin tıpatıp aynısı olan iki insan bulamayacağımız kadar çeşitli bireylerden oluşmasının sebebi budur... Bu büyük çeşitlilik ve sosyal yaşam gerekliliği, insanın doğasında elzem öğelerdir. Ancak toplumun refahı, insanın eylemlerini düzene sokmaya kabil bir liderin varlığını talep eder. Doğal çeşitliliğin, yasanın tek tip olması ile dengelenmesi ve bu sayede toplumsal düzenin iyi bir şekilde tesis edilmesi için, bu lider her eksikliği tamamlamalı, her fazlalığı kaldırmalı ve herkesin tutumu için kurallar belirlemelidir.

Şaşırılmışlar İçin Kılavuz II:40

Rambam’ın gördüğü şekliyle buradaki siyasi sorun, insanların meselelerini, kaos yaratmaksızın onların bireyselliğine saygı gösterecek şekilde düzenlemektir. Buna benzer bir nokta, Hahamlarımızın şaşırtıcı bir öğretisinde de karşımıza çıkar:

Hahamlarımız şöyle öğretiler: Yisrael kitlelerini gören kişi “Sırları ayırt eden

[Tanrı] Mübarek’tir” *berahasını* söyler. Çünkü tıpkı her birinin yüzünün diğerinkinden farklı olduğu gibi, her birinin fikri de diğerinkinden farklıdır.

Berahot 58a

Kalabalık bir halk kitlesi için söylenen *berahada* onun büyüklüğünün, kütlesinin, bir arada olan insanların çokluğunun vurgulanmasını beklerdik.¹ Bir kalabalık, yüzlerin bireyselliğini görünmez kılacak kadar büyük bir gruptur. Ama işte, bu *beraha* tam da aksini vurgulamaktadır: bir grubun her mensubunun hâlâ kendine has düşüncelere, korkulara ve özlemlere sahip bir birey olduğunu.

Aynısı Hahamlar arasındaki ilişki için de geçerliydi. Bir Mişna şöyle der:

Rabi Meir öldüğünde mesel ustaları sona erdi. Ben Azay öldüğünde gayretli öğrenciler sona erdi. Ben Zoma öldüğünde, tefsirciler sona erdi... Rabi Akiva öldüğünde Tora’nın görkemi sona erdi. Rabi Hanina ben Dosa öldüğünde eylem insanları sona erdi. Rabi Yose Ketanta öldüğünde *hasidler* sona erdi... Raban Yohanan ben Zakay öldüğünde hikmetin nuru sona erdi... Raban Gamliel A-Zaken öldüğünde, tevazu, saflık ve günah korkusu sona erdi.

Mişna Sota 9:15

Tek bir hahamlık kalıbı yoktu. Her birinin kendine has nitelikleri, kolektif mirasa kendi özel katkısı vardı. Bu açıdan, Hahamlarımız sadece doğrudan Tora’nın geleneğini devam ettiriyorlardı. Tanah’ta erkek veya kadın inanç kahramanları açısından tek bir model yoktur. Atalarımızın ve Annelerimizin her birinin, hataya yer bırakmayacak kadar kendine özgü bir karakteri vardı. Moşe, Aaron ve Miryam’ın her biri farklı bir kişilik tipi olarak karşımıza çıkar. Kralların, Koenlerin ve peygamberlerin, Yisrael toplumunda oynayacak farklı rolleri vardı. Peygamberlerin içinde bile, “Aynı tarzda peygamberlik eden iki peygamber olmamıştır” derler Hahamlarımız (Sanedrin 89a). Eliyau ödün vermez, Elişa ise yumuşak karakterliydi. Oşea sevgiden, Amos ise

¹ Bkz. Elias Canetti, *Crowds and Power* (Harmondsworth: Penguin, 1973) [Kitle ve İktidar (Ayrıntı Yayınları, 2023)].

adaletten bahsetmişti. Yeşayau'nun vizyonları, Yehezkel'inkilerden daha basit ve daha az kapalıydı.

Aynısı Tanrı'nın Sinay'da açığa çıktığı büyük olayda bile geçerliydi. Her birey, aynı sözlerden farklı bir vurgu işitiyordu:

A-Şem'in Sesi güçtedir (Teilim 29:4): yani, her bir bireyin gücüne göredir; genç, yaşlı ve çok küçüklerin her birinin [anlayış] gücüne uygundur. Tanrı, Yisrael'e şöyle dedi: "Çok sayıda ses duyduğunuz için Göklerde çok sayıda tanrı olduğunu sanmayın. Bilin ki yalnız Ben, Tanrı'nız A-Şem'im.

Şemot Raba 29:1

Maarşa'ya göre Tora'nın 600.000 tefsiri vardır. Teoride her birey, onun anlamı hakkında kendine has bir bakış açısı keşfetmeye kabildir. Fransız düşünür Emmanuel Levinas'ın yorumunda söylediği gibi:

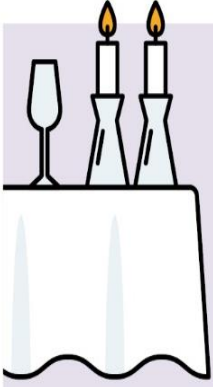
Vahyin, insanın içindeki benzersiz olana seslenmesinde yatan, kendine has bir anlam

üretme biçimi vardır. Kişilerin çokluğu... "mutlak hakikat"ın bolluğu için sanki bir koşul gibidir; sanki her bir kişi, kendi benzersizliği sayesinde hakikatin eşsiz bir yönünün açığa çıkmasını güvence altına alabiliyormuş, o kadar ki, eğer insan ırkında bazı insanlar eksik olsa, hakikatin kimi yönleri asla açığa çıkmayacakmış gibidir.

Emmanuel Levinas, "Revelation in the Jewish Tradition", The Levinas Reader, editör: Sean Hand (Oxford: Wiley-Blackwell, 2001), s. 190-210.

Kısacası, Yahudilik *E pluribus unum* ("çoktan bir") özdeyişinin diğer yüzünü vurgular. Çünkü Yahudilik "Bir'den, çok" der.

Yaratılışın mucizesi, göklerdeki 'bir'liğin yeryüzünde çeşitlilik meydana getirmesidir. Tora, bu çeşitliliği besleyerek her birimizin, yalnızca kendisinin olabileceği insan haline gelmesini sağlayan yağmurdur.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Tora herkesi aynı yapmak yerine, farklı insanların farklı yollarla gelişmesine nasıl yardımcı olabilir?
2. "Bir'den, çok." Bu bize bireysellik hakkında ne öğretiyor?
3. Bir toplumun, hem insanların birbirlerinden çok farklı olabilmelerine olanak tanınması hem de birlik içinde kalabilmesi nasıl mümkündür?